

MOZAIKOK

A MAGYAR NYELVHASZNÁLATBÓL

Szerkesztette:

Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Tóth-Orosz Enikő

MOZAIKOK A MAGYAR NYELVHASZNÁLATBÓL

2022

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont 2021-ben ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját. Az elmúlt két évtizedben számos, az egész Kárpát-medencére is kiterjedő kutatási programban vettünk és veszünk részt. A nemzetközi kutatási projekteken kívül az intézetnek belső kutatásai és kutatóinak saját kutatási programjai is vannak. Főbb kutatási témáink: Ukrajna nyelvpolitikájának elemzése; többnyelvűség Kárpátalján; Kárpátalja nyelvi tájképe.

A kerek évforduló apropóján azonban nem egy átfogó, eddigi kutatásainkat összegző tanulmánykötettel jelentkeztünk, úgy érezzük, „fiatalok” vagyunk még a nagy számadáshoz, a múltba révedő visszatekintéshez, így a *Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból (I–V.)* sorozat korábbi köteteihez híven inkább a jelenleg is futó projektjeink részeredményeit, valamint az Intézettel együttműködő kutatópartnereink tanulmányait publikáljuk.

Mozaikok a magyar nyelvhasználatból

*Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
kutatásaiból VI.*

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

Mozaikok a magyar nyelvhasználatból

*Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
kutatásaiból VI.*

Szerkesztette:

Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Tóth-Orosz Enikő

Termini Egyesület
Törökbálint, 2022

Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Tóth-Orosz Enikő szerk.: *Mozaikok a magyar nyelvhasználatból. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból VI.* Törökbálint: Termini Egyesület, 2022.

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont 2021-ben ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját. Az elmúlt két évtizedben számos, az egész Kárpát-medencére is kiterjedő kutatási programban vettünk és veszünk részt. A nemzetközi kutatási projekteken kívül az intézetnek belső kutatásai és kutatóinak saját kutatási programjai is vannak. Főbb kutatási témáink: Ukrajna nyelvpolitikájának elemzése; többnyelvűség Kárpátalján; Kárpátalja nyelvi tájképe. A kerek évforduló apropóján azonban nem egy átfogó, eddigi kutatásainkat összegző tanulmánykötettel jelentkeztünk, úgy érezzük, „fiatalok” vagyunk még a nagy számadáshoz, a múltba révedő visszatekintéshez, így a *Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból (I–V.)* sorozat korábbi köteteihez híven inkább a jelenleg is futó projektjeink részeredményeit, valamint az Intézettel együttműködő kutatópartnereink tanulmányait publikáljuk.

LEKTORÁLTA:

Dr. Ferenc Viktória – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász),
Nemzetpolitikai Kutatóintézet (Budapest)

Dr. Kész Margit – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)

Dr. Szoták Szilvia – Budapesti Metropolitan Egyetem és Károli Gáspár Református
Egyetem (Budapest)

A kiadvány megjelenését a *MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA* támogatta.

Tördelés: *Tóth-Orosz Enikő*

Borító: *Márku Anita*

A borítón Makó András *Ganz-MÁVAG: Nő azúrban* c. fotója látható.

ISBN 978-615-81834-2-0 (print)

ISBN 978-615-81834-3-7 (e-book)

© A szerzők, 2022

© A szerkesztők, 2022

Tartalom

Előszó	7
Nyelvi tájkép	
<i>Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Tóth-Orosz Enikő</i> Helységnevtáblák nyelvi sokszínűsége Kárpátalján.....	11
<i>Hires-László Kornélia – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő</i> Kereskedelmi egységek nyelvi tájképe: kárpátaljai román- és magyarlakta települések példája alapján	36
Nyelvhasználat	
<i>Beregszászi Anikó – Karmacsi Zoltán – Márku Anita</i> A magyar mint idegen nyelv tanítás helyzete és jövője Kárpátalján	57
<i>Gazdag Vilmos</i> A Kárpátaljáról Magyarországra költözöttek nyelvi értékítéleteiről, kétnyelvűséghez és kölcsönszóhasználathoz való viszonyáról	66
<i>Dudics Lakatos Katalin – Csurman-Puskás Anikó</i> Néhány adat a kárpátaljai magyar iskolások nyelvhasználatáról (2000–2018).....	79
<i>Lechner Ilona</i> AZ ERKÖLCS ÉLŐLÉNY fogalmi metafora nyelvi manifesztációja a magyar nyelvben	89
<i>Askar Mambetaliev</i> Attitudes Toward Language Policy Models Among Foreign Applicants to Hungarian Universities	104
Digitális kompetenciák	
<i>Sütő Krisztina – Márku Anita</i> Digitális kompetenciák: az információs-zűrés kérdései és az álhírekhez való viszonyulás a Beregszászi járás internetezői körében.....	121
<i>Bárány Erzsébet – Fábíán Márta – Lechner Ilona – Huszti Ilona</i> A 2020. évi tavaszi és őszi távoktatás a Rákóczi-főiskolán: tapasztalatok, vélemények, tanulságok	135

Narratívák

Fedinec Csilla

A magyar–ukrán alapszerződés néhány aspektusa 155

Kész Réka

Határnyitás a kárpátaljai magyarok rendszerváltás-narratíváiban 166

Bárány Erzsébet – Beregszászi Anikó – Gazdag Vilmos

Pista bácsi szárnyai alatt. Kótyuk István munkásságának jelentősége és szerepe a kárpátaljai magyar tudományosságban és anyanyelvi nevelésben..... 179

Recenziók

Dudics Lakatos Katalin

Bárány Erzsébet szerk.: Balczyk Emil – nyelvész, költő, tanár 189

Máté Réka

Borbély Anna szerk.: Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon..... 192

Szakál Imre

Mire (lehetne) jó a nyelvpolitika Ukrajnában? 196

Dobsa Beáta

Csernicskó István, Hires-László Kornélia, Karmacsi Zoltán, Márku Anita,
Máté Réka és Tóth-Orosz Enikő: A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján 200

Dobsa Beáta

Fedinec Csilla – Csernicskó István: Nyelvi kirakós Kárpátaljáról 205

Mairamgul Zhumabaeva

István Csernicskó, Kornélia Hires-László, Zoltán Karmacsi, Anita Márku,
Réka Máté and Enikő Tóth-Orosz: Ukrainian language policy gone astray 209

A kötet szerzői..... 213

Kereskedelmi egységek nyelvi tájképe: kárpátaljai román- és magyarlakta települések példája alapján*

Hires-László Kornélia – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő

1. Bevezetés

A nyelvi tájkép definíciójaként leggyakrabban Rodrigue Landry és Richard Bourhis kanadai szociálpszichológusok meghatározását idézik: „*egy település, régió nyelvi tájképét a hivatalos útjelző tábláknak, reklámtábláknak, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratainak és a kormányzati épületek hivatalos tábláinak összessége adja*” (Landry–Bourhis 1997: 25). Szintén az ő nevükhöz fűződik a feliratok két alapfunkciójának – kommunikatív és szimbolikus – megkülönböztetése (Landry–Bourhis 1997: 25). Kommunikatív funkcionál a feliratok nyelve elsősorban az információátadást szolgálja, a szimbolikus funkció viszont a teret különböző attribútumokkal látja el (Cenoz–Gorter, 2006: 78, Laihonen 2012: 27, 2013: 157, Laihonen–Csernicskó 2017). A nyilvánosan kihelyezett táblák tükrözhetik egy nyelv erejét és státuszát, befolyással lehetnek a nyelvi viselkedésre, illetve a nyelvhasználatra (Cenoz–Gorter 2006: 67–68).

A táblák és a feliratok (geo)szemiotikai alapú vizsgálatát Scollon és Scollon (2003) könyve alapozta meg. Preferált helyzetben általában a hatalmi helyzetben lévők nyelve van, míg a kisebbségi nyelv a perifériára szorul. Ez azt jelenti, hogy a többségi nyelvű felirat elől vagy felül van, az is előfordul, hogy nagyobb, díszesebb betűmérettel (Bartha–Laihonen–Szabó 2013: 16).

A kutatási terület mára már rendkívül szerteágazó (Gorter 2017, Tódor–Tankó–Dégi szerk. 2018a, 2018b, Borbély szerk. 2020). A nyelvi tájképhez kapcsolódó kutatási téma lehet még pl. a névjegykártyákon, a számítógépek képernyőjén megjelenő nyelv, a különbözőféle nemzeti, vallási stb. szimbólumok használata (Laihonen 2012: 28, 2013: 157). Emellett a nyelvi tájkép vizsgálata szempontjából érdekes lehet, hogy a különböző nyelvek mennyire vannak jelen a tévében, interneten, vagy épp melyek azok az elemek, amelyek hiányoznak a szimbolikus térből (Bartha–Laihonen–Szabó 2013: 14).

* Készült az MTA Domus Programja támogatásával (2021).

Ben-Rafael és szerzőtársai (2010) szerint a nyelvi tájképek elemeit a következő tényezők magyarázhatják: 1. hatalmi viszonyok, 2. kommunikatív célok, 3. önkifejezés, 4. kollektív identitás kifejezése.

Időnként több magyarázat is érvényes lehet egy adott felirat vizsgálatakor (Laihonen 2012: 28). A különböző kutatások bebizonyították, hogy nem lehet minden esetben a nyelvi tájkép egyes elemei, valamint egy másik változó és jelenség között univerzális és egyértelmű összefüggéseket találni, hanem mindig az adott terepet és annak kontextusát kell megismerni, annak függvényében kell meghatározni az értelmezési keretet, levonni a következtetéseket (Laihonen 2012: 28, Scollon–Scollon 2003: 124).

Az elmúlt 10-15 évben a kárpátaljai szakirodalomban is több vizuális nyelvhasználat-lal kapcsolatos munka jelent meg, ahol a nyelvi tájkép a nyelvpolitika egyik megjelenési formájaként, a hétköznapi etnicitás részeként jelenik meg, továbbá a nyelv és turizmus, illetve a nyelv és gazdaság összefüggésében lett a vizsgálat tárgya (lásd Beregszászi 2005, Cserniczkó 2015, 2016a, 2016b, 2017, 2019, Hires-László 2015, 2018, 2019, Karmacsi 2014, 2016, 2017, 2018a, 2018b, Tóth 2014a, 2014b, 2015, 2018, Tóth-Orosz 2019).

Jelen tanulmányunk kárpátaljai magyar és román anyanyelvűek által lakott települések legfőbb kereskedelmi egységeinek kisebbségi nyelvű feliratait vizsgálja. Kutatási kérdéseink arra fókuszálnak, hogy:

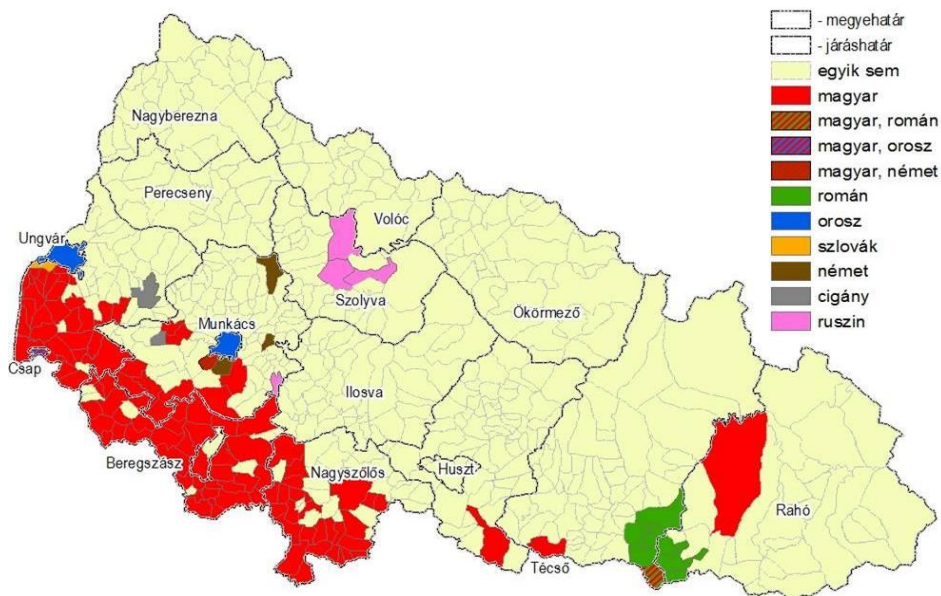
- (1) a gazdasági szférában megjelenik-e a többnyelvűség;
- (2) vannak-e olyan országos és regionális szolgáltatóegységek, amelyek alkalmazkodnak a helyiek nyelvhasználatához;
- (3) a kisebbségi nyelvű feliratok közzétételében vannak-e eltérő mintázatok, esetleg bevált szokások.

Egy többnyelvű közegben, az üzleti szférában végzett nyelvi tájképes kutatás eredményeinek végkövetkeztetése az volt, hogy a többnyelvűség jót tesz a vállalkozásnak (Hires-László–Horzsa–Letenyei 2020). Az ilyen és ehhez hasonló kutatásokban is szembe-tűnően látszik, a kisebbségi nyelven kihelyezett feliratok nem csupán a szimbolikus jelentőségük miatt fontosak, a többnyelvű felirat az üzleti érdekeket is szolgálja. A nyelv és gazdaság (Csata 2019), valamint az etnicitás és a gazdaság (Csata 2015) összefüggéseiről az erdélyi magyar kisebbség kontextusában már olvashatunk olyan elemzéseket, amelyben a kisebbségi kulturális jellemzők áruba bocsátását mutatják be, és azt, hogy ebben a folyamatban a különböző nyelveknek milyen jelentősége van. A nyelv-gazdaság-társadalom spektrumon mozgó elemzés célja bemutatni Kárpátalja magyarok és románok által lakott településein található kereskedelmi-, vendéglátó és szolgáltatóegységeinek egy-egy többnyelvűségét. Tanulmányunk a téma kifejtésének csak az első lépése, annak bővebb kibontásához további vizsgálatok szükségesek.

2. Nyelvi kisebbségek Kárpátalján

A független Ukrajna első és máig egyetlen népszámlálása 2001-ben volt.¹ A népszámlálási adatok alapján Kárpátalja lakosságának 12,1%-a (151 516 fő) magyar nemzetiségűnek (Molnár–Molnár D. 2005: 20–21), 12,65%-a (158 729 fő) magyar anyanyelvűnek vallotta magát (Cserniczkó 2013: 35). A census során 32 152 fő (2,6%) vallotta magát román nemzetiségűnek (Molnár D. 2018: 150, 2021a: 42), 32 224 fő pedig a román nyelvet nevezte meg anyanyelveként (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 10). A magyar és a román ajkú lakosság mellett néhány településen jelentős számú orosz, német és szlovák anyanyelvű is él (1. térkép).

1. térkép. Azok a helyi önkormányzatok, ahol (legalább) egy regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os határt (a legutóbbi, 2001-es ukránai census hivatalos adatai alapján)

Forrás: Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 11.

A különböző nyelvi és nemzetiségi kisebbségek nagyon eltérő érdekérvényesítő erővel bírnak. Ezt azért is fontos látnunk még a gazdasági szféra elemzésénél is, mert egy kisebbség magabiztosságát lényegesen befolyásolhatja a politikai szervezet által nyújtott jogsegély-szolgáltatás, a politikai erő által kifejtett civil intézményhálózat és azok mozgalmi².

¹ <http://www.ukrcensus.gov.ua/>

² A kárpátaljai kisebbségek érdekérvényesítési folyamatait lásd bővebben Fedinec Csilla (2018) összefoglalását. A 2022-es eseményekre reflektálva pedig a román kisebbség helyzetének kiértékelését a magyar kisebbségi

3. Közigazgatás

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2015-ben elfogadta az *Önkormányzatok önkéntes egyesüléséről szóló törvényt*,³ mellyel kezdetét vette az ukrán közigazgatási vagy más néven decentralizációs⁴ reform. A reform következtében a helyi városi és falusi önkormányzatoknak egyesült területi közösségekbe,⁵ más néven kistérségekbe (hromáda) kellett szerveződniük. A decentralizációs folyamat jogi szabályozása a Legfelsőbb Tanács által 2020. július 17-én megszavazott *A járások létrehozásáról és megszüntetéséről*⁶ szóló rendelettel zárult (Cserniczkó et al. 2021: 112).

A közigazgatási reform következtében 2020-ban Kárpátalja 13 járása helyén 6 járás (Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Huszti, Técsői és Rahói járás) maradt, míg a korábbi 337 helyi önkormányzat 64 kistérségbe szerveződött (Cserniczkó et al. 2021: 112, Molnár D. 2021b).

2020 őszéig a magyar anyanyelvűek aránya 4 járásban (Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári), 2 megyei alárendeltségű városban (Beregszász, Csap), 2 járási székhelyen (Nagyszőlős, Técső), valamint 69 falusi, nagyközségi önkormányzat területén (106 faluban, nagyközségben) érte el a teljes lakosság számának legalább 10%-át (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 12). A román anyanyelvűek aránya 2 járásban (Técsői, Rahói), illetve 7 helyi önkormányzat területén (összességében 10 helységben) érte⁷ el a 10%-ot: Bila Cerkva (Tiszafejéregyház), Vodicja (Kisapsa)⁸, Hlibokij Potyik (Szorospatak), Szerednye Vogyane (Középpapsa), Gyibrova (Alsóapsa), Aknaszlatina és Topcsinó (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 11).

A magyar lakosság részaránya a járásokban és a településegyesülésekből létrejövő kistérségekben is csökkent. A decentralizációs reform következtében kialakult Beregszász központú járás a korábbi Beregszászi járás, két korábbi munkácsi járási település, illetve az ukrán többségű Nagyszőlősi járás, valamint az Ilosvai járás néhány településének összevonásából jött létre, így a magyar lakosság aránya körülbelül 42,1%-ra csökkent (Molnár D. 2021b: 250), ezzel megszűnt az egyetlen magyar többségű járás Ukrajnában. Az Ungvári és Munkácsi járásban is jelentősen csökken a magyarok részaránya: az előbbiben 33,4%-ról 13,9%-ra, míg az utóbbiban 12,7%-ról 5,9%-ra. Az új Huszti járásban 2,0%, a Técsőiben 2,8%, a Rahóiban 3,6% lett a magyarok aránya (Molnár D. 2021b: 250–251).

helyezeth képest az alábbi cikkben: Románia biztonságpolitikai megfontolásból nem áll ki az ukrainai román kisebbség mellett (<https://politic.karpat.in.ua/?p=38001&lang=hu>)

³ Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». <https://bit.ly/3цJA3Lo>

⁴ A fogalomról lásd Cserniczkó–Márku 2021: 420–422.

⁵ Ukránul: об'єднання територіальних громад, rövidítve ОТГ, magyarul ОТН

⁶ Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів». <https://bit.ly/3uL2xUF>

⁷ A települések szintjén mai napig a 2001-es népszámlálási adatokban rögzített arányok az aktuálisak, változások csupán a kistérségek és az új járások etnikai összetételében figyelhető meg.

⁸ Kisapsán 2001-ben a román anyanyelvűek aránya csupán 1,22% volt, de a közigazgatásilag hozzá tartozó Plajuc lakosságának 78,23%-a román anyanyelvűnek vallotta magát. Így az önkormányzat területén a román anyanyelvűek lakossága 25,80% volt.

A románok többsége a járashatárok módosulásával a Técsői járáshoz került, a járás lakosságának 16,8%-át alkotják (Molnár D. 2021b: 251). A magyarok 10, a románok 1 kistérségben alkotnak többséget (Molnár D. 2021b: 251). A román lakosság döntő többsége, 94,5%-a az Aknaszlatinai kistérségbe tömörült, mely lakosságának 86,7%-a román nemzetiségű (Molnár D. 2021b: 251).

4. A kereskedelmi egységek nyelvi tájképe

Cenoz és Gorter (2009) szerint a kisebbségi nyelvek nyilvános területeken való használata szimbolikus jelentőségű erejével hozzájárulhat a nyelvi otthonosságérzet megteremtéséhez, vagyis növelheti a kisebbségi etnikum magabiztosságát. Ben-Rafael és szerzőtársai (2006) tovább értelmezték a feliratok szimbolikus jelentőségét – attól függ az üzenet jelentősége, hogy hivatalos vagy magán személyek által lett-e közzétéve. Ahogyan más kutatási területen belül, úgy a nyelvi tájképes vizsgálatoknál is jelen van a kvantitatív (számszerűsíthető) és a kvalitatív (tartalomelemzés) módszer. A továbbiakban a feliratok kvalitatív elemzését tűztük ki célul, hogy láthassuk a legfontosabb gazdasági változásokat, az adott társadalmi kontextusokat, amelyekben az egy- és többnyelvű feliratok teret kaptak.

Jelen elemzésünkben a kereskedelmi egységek által közzétett feliratokra koncentrálnunk. Mivel a turizmus Kárpátalján egy fontos iparággá vált, és gazdaság ezen szegmensének vizuális nyelvhasználatáról több munka is megjelent (Csernicskó 2019, Karmacsi 2018a, 2018b, Hires-László 2018), így tudatosan kerüljük az elsősorban turizmusra építő gazdasági egységeket. Továbbá csak olyan kereskedelmi egységek feliratairól mutatunk példákat, amelyek a magyarok és a románok által lakott településeken egyaránt előfordulnak.

Egy-egy üzletnek, vállalkozásnak többnyelvűsége nemcsak a feliratokon múlik. A belső tereinek feliratai, kínálatának listája, a weboldala, névjegykártyája, a termékek címkéinek feliratai mind a vizuális nyelvhasználathoz tartozik. Jelen esetben azonban a nyelvi tájképes elemzések bevált módszerével (Ben-Rafael et al. 2006, 2010) dolgozunk, vagyis főképp a köztereken található feliratokra fókuszálunk.

4.1. Élelmiszert árusító kereskedelmi egységek

A leggyakrabban látogatott kereskedelmi egységek minden bizonnyal az élelmiszerüzletek.⁹ A kisebb élelmiszerboltok vásárlóit elsősorban a helyi lakosok alkotják. A nyereség érdekében a tulajdonosok igyekeznek a vevők igényeihez alkalmazkodni. Ez az alkalmazkodás és figyelmesség nemcsak az árukészlet folyamatos frissülésével és alakításával valósulhat meg, hanem azzal is, hogy a saját kiírásaikat, reklámjaikat az adott kisebbségi nyelven is közzéteszik.

⁹ Napjainkban a legtöbb élelmiszerüzletben már nemcsak élelmiszert vásárolhatunk, hanem például háztartási cikkeket is.

Egy ukrán hírportál cikkezett¹⁰ arról, hogy a belső Ukrajnából érkező vendégek számára sokszor furcsa, hogy Kárpátalja-szerre egyes élelmiszerboltokon megjelenik az ABC felirat. Ez egy helybéli lakos vagy egy Magyarországról érkező turista számára teljesen természetes jelenség, és egyértelműen tudja dekódolni az üzenetet: a boltban minden fontos élelmiszer és háztartási cikk megtalálható. Az ukrán újságcikk írója végig vezeti, hogy a 90-es években az árucserre időszakában a nagy árrésre építve sokan átjártak Magyarországra, és olyan termékeket tudtak onnan behozni, amelyek akkor még nem voltak kaphatók Ukrajnában. Az ABC¹¹ elnevezés Magyarországról érkezett a kárpátaljai magyarlakta falvakba. A magyarországi ABC-áruházakkal ellentétben azonban ezek nem önkiszolgáló üzletek,¹² a vásárlókat a bolti eladó szolgálja ki. Az ABC nevet viselő üzletek nem alkotnak áruházláncot, egy-egy helyi vállalkozó által üzemeltetett kisebb-nagyobb önálló boltok, ugyanakkor mindegyikre jellemző az, hogy az „ABC” csak latin betűkkel olvasható, a hozzá kapcsolódó kiegészítő szöveg legtöbb esetben ukrán és magyar nyelvű (1–5. kép).

1. kép. Mezőkaszony

2. kép. Mezővári

3. kép. Beregszász

4. kép. Nagymuzsaly

5. kép. Beregszász

Ukrajnában nagyon sokáig nem működtek üzletláncok, az adórendszer ennek a vállalkozásformának kevésbé kedvezett, de miután módosultak a rájuk vonatkozó adózási

¹⁰ Цікава історія: Звідки взялася ні,а Закарпатті "мережа" магазинів ABC, <https://bit.ly/3p38IQv>.

¹¹ A mozaik szóhoz kétféle értelmezést is párosítanak a köztudatban. Az egyik szerint magára az ábécére utal a rövidítés, üzenve ezzel a vásárlóknak, hogy az üzletben minden fontos dolgot megtalálnak. A másik értelmezés szerint Állami Bevásárló Centrum vagy Általános Beszerzési Cikkre rejlik az ABC rövidítésben.

¹² <https://bit.ly/3vpzAOL>.

formák egyre több nemzetközi cég kezdett el terjeszkedni, illetve megjelentek a regionális és összukrajnai áruházláncok is.

A SPAR 2015-ben nyílt meg Beregszászon. Rögtön indításnál az összes fontosabb feliratot az államnyelv mellett magyarul is kihelyezték. Nem minden felirat kétnyelvű, de a legfontosabb állandó feliratok megjelennek magyar nyelven is. Például: az áruk címkéi már csak ukrán nyelvűek, az akciókat, a karantén intézkedéseket szintén csak ukránul teszik közzé, illetve ahogy az illusztráción is látszik, a tejtermékeknél a vendégek bizalmába férkőző üzenetet (*Mindennap friss terméket kapunk a helyi termelőktől, hogy Önök a legjobb és legfrissebet vásárolják*) csak ukrán nyelven olvashatjuk (6. kép). Annak ellenére, hogy nemzetközi cégről van szó, angolul nincs egy felirat vagy tájékoztató tábla sem kirakva. A nyitvatartás idejét nem a bevált szokás alapján – magyarul a helyi, ukránul a kijevi idő szerint – tették közzé (bővebben lásd Fedinec–Cserniczkó 2017, 2018), hanem a magyar felirat mellé nagyon apró betűkkel írták oda, hogy kijevi idő szerint értendő (7. kép).

6. kép. A tejtermékeket hirdető felirat ukrán–magyar nyelven olvasható, a reklámszöveg azonban már csak ukrán nyelven

7. kép. A beregszászi Spar áruház bejárata

Az *Амбар* (Ambar) egy kárpátaljai áruházlánc, amelyet még 1997-ben alapítottak, de Beregszászon csak 2019 körül nyílt meg. Több kisebb faluban is megtalálható, de elsősorban a zömében ukránok által lakott településeken, a magyar falvakban csak elvétve (például Nagydobronyban és Visken). A Beregszászon található üzlet feliratai főképp ukrán nyelven olvashatók, de találunk példát magyar nyelvű kiírásra is. A 8. képen a szupermarket gyümölcskínálata látható egyszerű A4-es méretű fehér papírlapokra nyomtatva: egy-egy gyümölcs neve vagy csak magyarul, vagy csak ukránul olvasható. A magyar nyelvű szövegből hiányoznak az ékezetek. Érdekeség, hogy a lime-ot – ha az ékezet hiányától eltekintünk – kiejtés szerint, „lajm”-ként írták le.

8. kép. Az *Амбар* (Ambar) többnyelvű gyümölcskínálata Beregszászon

Beregszászon működik egy helyi szupermarket, amely a *Piramis* nevet viseli. Felirataiban, reklámjaiban gyakran megjelenik a magyar nyelv – az üzlet tulajdonosa is magyar ajkú.

A magyar kisebbséggel ellentétben a románok nem alkotnak relatíve többséget egyetlen városban sem, azonban amint fentebb is említettük, a decentralizáció során egy kistérségbe tömörültek, ahol a lakosság 86,7%-át alkotják. A román többségű kistérség központja Aknaszlatina. A sóbányájáról, sóstavairól híres nagyközség kedvelt turisztikai célpont, a településen a román nyelvű lakosság mellett jelentős számú magyar kisebbség is él. Aknaszlatinán számos kisebb-nagyobb élelmiszerüzlet, illetve több szupermarket is van, azonban sem a román, sem a magyar nyelvű feliratok nem jellemzők (9–10. kép).

9. kép. Aknaszlatina *Надія* (Nagyija) üzletének ukrán nyelvű feliratai

10. kép. Aknaszlatina *Офре* (Ofre) nevű supermarketének bejárata

Az Aknaszlatinai kistérséghez tartozó többi román településen¹³, szinte minden felirat ukrán nyelvű, annak ellenére, hogy az utcákon főként román beszédet hallhatunk. Alsóapsa¹⁴ az egyik legnagyobb ilyen románok által lakott település, és a román kisebbség számára nagyon fontos kulturális és gazdasági gócpont. A településen találkozhatunk olyan élelmiszert árusító bódéval, melynek homlokzatán olvasható orosz nyelvű felirat valószínűleg még a Szovjetunió idején készülhetett (11. kép).

11. kép. A *БЭСКЭУ* (BESKEU) élelmiszertüzet bódéja

¹³ Tiszafejéregyház, Szorospatak, Dobrik, Alsóapsa, Pogyisor, Pecsera, Középpapsa, Topcsinó

¹⁴ Alsóapsa hatalmas lakóházairól híres település. Ukrajna leggazdagabb falujának is tartják: <https://www.youtube.com/watch?v=rsUaxoF7gFE>.

4.2. Ruházati és cipőboltok

Ahogy az élelmiszerüzleteknél, ugyanúgy a ruhás boltokban is ugyanazokat a tendenciákat láthatjuk – a magyarok által lakott településeken a vásárlók nyelvhasználatához igazodva a feliratokban legtöbbször megjelenik a magyar nyelv, ezzel szemben a román településeken már jóval kisebb arányban találkozhattunk román nyelvű feliratokkal.

Aknaszlatinán egy ruhát és cipőt árusító bolt két üzlethelyiséggel is rendelkezik. Míg az egyik üzlet bejáratánál csak ukrán nyelven jelenik meg a felirat (12. kép), addig a másik üzlet homlokzatán már román nyelven is olvasható a kiírás (13. kép).

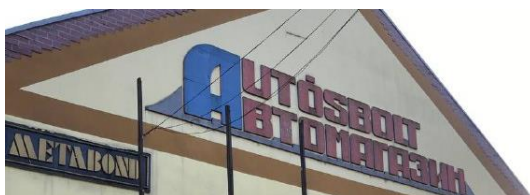
12. kép. Ruha- és cipőüzlet csak ukrán nyelvű felirata Aknaszlatinán

13. kép. Egy cipőbolt román nyelvű felirata Aknaszlatinán

4.3. Autóalkatrész boltok

Ukrajna függetlenné válása után, az 1990-es években a szovjet autómárkák mellett (Lada, Moszkvics, Zaporozsec, Volga) egyre több külföldi gépjármű (pl. Audi, Volkswagen, Mercedes stb.) is megjelent az utakon. Míg korábban az autó valódi luxuscikknek számított, napjainkban már nem ritka az sem, hogy egy családi háznál akár több jármű is megtalálható. Ennek köszönhetően Kárpátalja-szerte számos autóalkatrész bolt nyílt meg. A magyarok lakta településeken található autósboltok többségének homlokzatán ukrán-magyar kétnyelvű felirat olvasható (14–15. kép). A magyar településeken található üzletekhez hasonlóan a román településeken található autóalkatrészeket árusító boltok némelyikének homlokzatán szintén találkozhatunk kétnyelvű felirattal (16. kép).

14–15. kép. Beregszászi (balra) és nagydobronyi (jobbra) autóalkatrészeket árusító boltok ukrán-magyar nyelvű feliratai

16. kép. Ukrán-román nyelvű felirat Alsóápsán

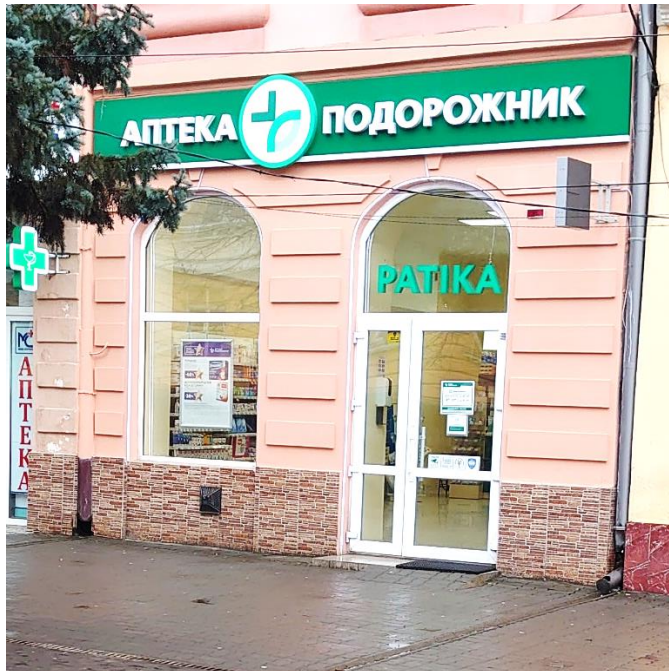
4.4. Gyógyszertárak

Országos és regionális szintű patikaláncokkal, illetve helyi érdekeltségű gyógyszertárakkal Kárpátalja-szerte egyaránt találkozhatunk. Beregszász központján található Ukrajna egyik legnagyobb patika hálózatának a helyi kirendeltsége. Amint azt a 17. képen is láthatjuk, az üzlet homlokzatán magyar és ukrán nyelvű cégfelirat látható. Érdekesség, hogy a magyar és az ukrán felirat mellett egyaránt olvasható az angol *beauty*, azaz *szépség* szó. A gyógyszertár legtöbb belső kiírása szintén olvasható magyar és ukrán nyelven egyaránt.

17. kép. Egy országos gyógyszerár hálózat üzletének kétnyelvű cégfelirata Beregszászon

A magyarlakta településeken gyakori, hogy a bejáratnál csak a *patika* vagy a *gyógyszertár* szó olvasható magyar nyelven, ellenben a többi felirat csak ukrán nyelven van kihelyezve (18. kép).

18. kép. Egy országos patikalánc ukrán nyelvű cégtáblája, alatta magyar nyelven a PATIKA felirat

A Beregszászi kistérséghez tartozó Mezővári (Vári) egyik gyógyszertárának homlokzatán ukrán–magyar nyelvű felirat olvasható (19. kép). A bejárat mellé kihelyezett tájékoztatók szintén kétnyelvűek (20. kép). A tájékoztató táblák szövegében több hiba is látható. A térségben gyakori jelenség, hogy a kivitelező miatt kerülnek elírások, hibák a reklámanyagokra, táblákra (Hires-László 2015: 173), így előfordulhat, hogy jelen esetben is a reklámcég hibázott.

19. kép. Mezővári egyik gyógyszertárának ukrán–magyar nyelvű felirata

20. kép. Ukrán–magyar nyelvű tájékoztató feliratok a gyógyszertár bejárata mellett

A románok által lakott településeken található gyógyszertárak feliratainak többsége ukrán nyelvű (21. kép). Egy esetben találtunk olyan kiírást, ahol az ukrán nyelv mellett jóval kisebb betűméretben, de megjelenik a román nyelv is (22. kép).

21. kép. Aknaszlatina egyik gyógyszertárának ukrán nyelvű felirata

22. kép. Aknaszlatina egyik gyógyszertárának ukrán és román nyelvű felirata

5. Összefoglalás

Elemzésünkben a kárpátaljai magyar és román anyanyelvűek által lakott települések legfőbb kereskedelmi egységeinek nyelvi tájképével foglalkoztunk. Mivel a magyarajkú kisebbség jelentős létszámban van jelen a térségben, továbbá a magyarlakta településeken történelmi hagyománya van a többnyelvű feliratoknak, nem meglepő, hogy a magyar nyelv a gazdasági szféra nyelvi tájképében is megjelenik. Ezzel szemben a románok által lakott települések kereskedelmi egységeinek feliratainál a román nyelvvel alig találkozunk. A román többségű Aknaszlatinai kistérség településeinek vizuális nyelvhasználatában az ukrán nyelv dominál.

Egy kisebbség magabiztosságát a helyi érdekvénesítő- és civil szervezetek aktív tevékenysége, valamint az anyaországból érkező gazdasági támogatások mind befolyásolhatják. A magyar többségű települések tekintetében azt láthatjuk, hogy *nyelvi egyenlőségre törekvés* zajlik a gazdasági szektorban, amely hozzájárul a kisebbségi nyelv presztízsértékének növekedéséhez. A nemzetközi példákhoz hasonlóan egy üzleti tevékenység többnyelvűsége, többnyelvű feliratai növelhetik a vállalkozás sikerességét is.

A román kisebbségnél sokkal alacsonyabb szintű civil intézményhálózat épült ki, amely jórészt az anyaországból érkező támogatás függvénye. Ennek következménye, hogy a gazdasági szférából lassan teljesen elkopik a román nyelv használata, tovább csökkentve a nyelv presztízsértékét. *Az aszimmetrikus kétnyelvűség* nemcsak az anyanyelvoktatás terén és nyelvhasználati színtereken alakulhat ki (lásd erről bővebben Csernicško szerk. 2010: 42), hanem a gazdasági szférában is: a kiszolgálás nyelve a román, míg a feliratok csak ukrán nyelvűek.

A nyelvi tájképet gyakran illesztik gazdasági folyamatok elemzéseibe, és értelmezik a feliratok megjelenésének gyakoriságát, a cégtáblák, szórólapok szemiotikai elemzését pedig összekapcsolják a vállalkozások sikerességével. *Ahány nyelven beszélsz, annyi embert érsz!* tartja a régi aranymondás. Ez a fontos gondolat köszön vissza egyre több gazdaság és nyelvhasználat összefüggéseiről szóló tanulmányból (Hires-László-Horzsá-Letenyei 2020). A többnyelvűség jót tesz az üzleti érdekeknek – a szóbeli többnyelvűség az emberi erőforrás hiánya miatt egyre nehezebb, főleg a mai globális munkaerőmozgás időszakában, amikor egy jól bevált alkalmazott a külföldi jobb kereset lehetősége miatt elhagyja a szolgáltató, kereskedő egységet. A turizmus Kárpátalján elsősorban az ukrán turisták fogadására fókuszál, így a feliratokban az ukrán nyelv dominál – elvéve jelenik meg a magyar és az angol nyelv. Kárpátalja több országgal is határos, így kérdéses, hogy a szomszédos országokból a román, a lengyel, a szlovák, a magyar szomszédok vajon intenzíven látogatnák-e a régió turistikomplexumait, ha azok többnyelvűek volnának. Vannak rá nemzetközi példák, hogy egy adott kereskedelmi egység vendégeinek kiszolgálása és tájékoztatása érdekében többnyelvű feliratokat tettek közzé (23. kép).

A gazdasági szféra egynyelvűsítése egy zárt piaci rendszert idézhet elő, amellyel nemcsak egy beszűkült fogyasztói réteg alakulhat ki, de a nemzetközi tapasztalatcseréből is kizárják magukat a vállalkozókat. Új, innovatív stratégiákra volna szükség, amelyek a nemzetek feletti rendszerben gondolkodna – maga a piaci szabályozás, a külső inspirációk beengedése is elegendő volna ahhoz, hogy a zárt rendszert a többnyelvűség segítségével egy nyitott rendszerré alakítsák át. Vagyis a nyelvi sokszínűségnek más multietnikus régiók tapasztalatai alapján Ukrajnában, Kárpátalján is két nagyon fontos következménye lehet. A multietnikusságnak és többnyelvűségnek (1) a „professzionális irányítása, kiaknázása, marketingje hozzájárulhat az egész társadalom aggregált jólétének javításához” illetve (2) „a kisebbségi élet kollektív tapasztalata gazdaságilag átalakítható előnyökkel járhat” (Csata-Marác 2018: 420).” A kárpátaljai kisebbségekre és azok nyelvhasználatára nem mint társadalmi fékre kellene tekinteni, hanem mint olyan kulturális tőkére, amelyet a gazdasági tőkévé lehet alakítani, indirekt vagy akár direkt módon is.

30. kép. Magyarország egyik autópályája mentén található svédasztalos éttermeinek bejáratnál a magyar nyelven kívül további hat nyelven (angol, német, lengyel, ukrán, szlovák és román) olvasható a tájékoztató felirat

Irodalom

- Bartha Csilla – Petteri Laihonen – Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatás területeiről. *Pro Minoritate* 2013, őszi: 13–28. [http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1303-02-bartha-laihonen-szabo.pdf]
- Ben-Rafael, Eliezer – Elana Shohamy – Muhammad Hasan Amara – Nira Trumper-Hecht 2006. Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, Volume 3, Issue 1. [https://doi.org/10.1080/147907106086668383]
- Ben-Rafael, Eliezer – Elana Shohamy – Monica Barni 2010. Introduction. In: Shohamy, Elana – Eliezer Ben-Rafael – Monica Barni eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters, xi–xxviii.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó és Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 158–163.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Borbély Anna szerk. 2020. *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. [http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/nemzetisegi_nyelvi_tajkep.pdf]

- Cenoz, Jasone – Durk Gorter 2006. Linguistic landscape and minority languages. *International Journal of Multilingualism* (special issue), 3 (1), 67–80.
[<http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668386>]
- Cenoz, Jasone – Gorter, Durk 2009. Language Economy and Linguistic Landscape,. In: E.Shohamy – D.Gorter eds. *Linguistic Landscape: Expanding the scenery*, New York–London: Routledge. 55–69.
- Csata Zsombor 2015. Ethnicity and Economy. A Research Agenda for Transylvania. *Erdélyi Társadalom*, 13 (3), 9–23. DOI: 10.17177/77171.166
- Csata Zsombor 2019. Az etnikai polarizáció és a jólét összefüggései Erdélyben. *REGIO* 27. évf. (2019) 3. szám 28–77.
- Csata, Zsombor – Marác, László 2018. Regulatory Environment, Linguistic Inequalities, and New Opportunities for Hungarian Minority Interest Representation in Romania. *Language Policy and Linguistic Justice*, 393–430. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-75263-1_13]
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István 2015. Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2015/1–2: 71–84.
- Csernicskó István 2016a. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*. 4 évf. 3. szám, 91–105.
- Csernicskó István 2016b. A változás megragadása a nyelvi tájképben. *Magyar Nyelv* 2016/1: 50–62.
- Csernicskó István 2017. Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. In: Márku Anita – Tóth Enikő szerk. *Többynyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 13–44.
- Csernicskó István 2019. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből*. Ungvár: Autdor-Shark.
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020. *Tévtút az ukrán nyelvpolitikában: Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”* (elemző áttekintés). Törökbálint: Termini Egyesület.
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2021. *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Csernicskó István – Márku Anita 2021. Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából. *Magyar Nyelvőr* 145(2021)/4: 417–431. DOI: 10.38143/Nyr.2021.4.417
- Fedinec Csilla 2018. Regionalitás és etnikai jelleg az ukrán kisebbségi pártpolitikában. In: Fedinec Csilla – Szarka László – Vízi Balázs szerk. *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989–2014*. Budapest: Gondolat Kiadó. 453–474.
- Fedinec Csilla – Csernicskó István 2018. Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. *Kommentár* 12/2: 81–99.
- Fedinec Csilla – Csernicskó István 2018. Hány az óra, Vekker úr? Időzónák és politika Kárpátalján. In: Kontra Miklós szerk. „*Tudjuk a nyelvtant, mégsem tudunk semmit*” – *Olvasmányok nyelv, társadalom és kultúra összefüggéséről*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 12–39.
- Gorter, Durk 2017. A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe. *Regio* 2017/3: 31–49.
- Hires-László Kornélia 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: Márku Anita és Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka*

- Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Ungvár: Autdor-Shark, 2015. 160–185.
- Hires-László Kornélia 2018. Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon. In Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. 2018: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia Kiadó. 193–210.
- Hires-László Kornélia – Horzsa Gergely – Letenyei László 2020. A többnyelvűség jót tesz az üzletnek. Egy nyelvi tájkép kutatás eredményei a kelet-szlovák-magyar határregióban. *JelKép* 2020/4. 23–37.
- Karmacsi Zoltán 2014. Település- és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településein. In: Beregszászi Anikó és Hires-László Kornélia szerk. *A meszelt falakon túl. Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet, 87–98.
- Karmacsi Zoltán 2016. Zápszony és Mezőkaszony nyelvi tájképének változása. In: Барчан В. В., Белей Л. О., Венжинович Н. Ф., Кузьма О. Ю., Староста О. І., Шаркань В. В., Шумицька Г. В., Ярема Х. І. ред. *Студії з філології та журналістики: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів "Актуальні проблеми філології та журналістики"*. Ungvár: Grazhda, 239–241.
- Karmacsi Zoltán 2017. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. In: Márku Anita és Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 54–60.
- Karmacsi Zoltán 2018a. Kárpátalja turisztikai vonzerőinek nyelvi tájképe. *METSZETEK* Vol. 7:1., 91–118. DOI 10.18392/metsz/2018/1/4
- Karmacsi Zoltán 2018b. Turizmus és nyelvi tájkép. In Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. 2018: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia Kiadó. 211–220.
- Laihonen, Petteri 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 14/3: 27–49.
- Laihonen, Petteri 2013. Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. *Székelyföld*, 17 (7), 157–177 [https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42242/laihonen.pdf?sequence=1]
- Landry, Rodrigue – Bourhis, Richard Y. 1997: Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology*, 1(16), 23–49.
- Laihonen, Petteri – Csernicskó István 2017: Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép dél-szlovákiai, székelyföldi és kárpátaljai falvakban. *REGIO* 25. évf. (2017) 3. szám 50–81. [http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.172]
- Molnár D. István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.
- Molnár D. István 2021a. Kárpátalja népessége. In: Csatáry György főszerk. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 32–49.
- Molnár D. István 2021b. Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszer tükrében. In: Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc szerk.: *Társadalomtudományi tanulmányok, A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának tanulmánykötete*. Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: KMP SZ Tankönyv- és Taneszköz Tanácsa.

- Scollon, Ron – Suzie Wong Scollon 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. London: Routledge.
- Shohamy, Elana 2015. LL research as expanding language and language policy. *Linguistic Landscape*, Volume 1, Issue 1-2, Jan 2015, p. 152–171.
- Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. 2018a. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia Kiadó.
- Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. 2018b. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség II. Nyelvhasználati terek és nyelvi sokszínűség*. Kolozsvár: Scientia Kiadó.
- Tóth Enikő 2014a. Mezőgecse község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. In: *Смьдїї з філологїї та журналістики. Випуск 2*. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза, 410–412.
- Tóth Enikő 2014b. A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. *LIMES. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. I. évfolyam. Ungvár: V. Pagyak Kiadója, 57–64.
- Tóth Enikő 2015. A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőgecse példája. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Ungvár: Autdor-Shark, 186–205.

A kötet szerzői

Bárány Erzsébet, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens
ORCID: 0000-0001-8395-5475

Beregszászi Anikó, PhD, habil., professzor

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, tanszékvezető
ORCID: 0000-0001-6860-7579

Csernicskó István DSc, habil., professzor

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, rektor
Pannon Egyetem (Veszprém), egyetemi tanár
ORCID: 0000-0003-4512-988X

Csurman-Puskás Anikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, tanársegéd
ORCID: 0000-0001-8018-621X

Dobsa Beáta

Pannon Egyetem, Többnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola, doktorjelölt
Mathias Corvinus Collegium (Beregszász), régióvezető

Dudics Lakatos Katalin, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens
ORCID: 0000-0003-1354-4421

Fábián Márta

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, adjunktus
ORCID: 0000-0002-5549-1156

Fedinec Csilla, PhD

Társadalomtudományi Kutatóközpont (Budapest) tudományos főmunkatárs
ORCID: 0000-0002-9156-9002

Gazdag Vilmos, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens
ORCID: 0000-0002-9331-2307

Hires-László Kornélia, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, docens

Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, intézetvezető

ORCID: 0000-0003-2017-3999

Huszi Ilona, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens

ORCID: 0000-0002-1900-8112

Karmacsi Zoltán, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens

Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató

ORCID: 0000-0002-1483-9750

Kész Réka

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, PhD-hallgató

Lechner Ilona, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, docens

ORCID: 0000-0001-7235-6506

Mambetaliev, Askar

Pannon Egyetem, Többsnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola (Veszprém), doktorjelölt

Márku Anita, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens

Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató

ORCID: 0000-0001-8976-117X

Máté Réka

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, asszisztens

Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató

Pannon Egyetem, Többsnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola (Veszprém), doktorjelölt

ORCID: 0000-0003-3598-4057

Sütő Krisztina

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató

ORCID: 0000-0001-8545-8106

Szakál Imre, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, docens

ORCID:0000-0003-2017-3999

Tóth-Orosz Enikő

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató

ORCID: 0000-0002-8588-6626

Zhumabaeva, Mairamgul

Pannon Egyetem, Többynnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola (Veszprém), PhD-hallgató